

DOPRINOS VLASTE POKRIVKE U PODRUČJU DRAMSKE UMJETNOSTI ZA DJECU

Delić, Gorana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:152404>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

DIPLOMSKI RAD

**DOPRINOS VLASTE POKRIVKE U PODRUČJU DRAMSKE UMJETNOSTI ZA
DJECU**

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

GORANA DELIĆ

Split, 2024.

Odsjek za Rani i predškolski odgoj

Filozofski fakultet u Splitu

Dječja dramska književnost

**DOPRINOS VLASTE POKRIVKE U PODRUČJU DRAMSKE UMJETNOSTI ZA
DJECU**

Student:

Gorana Delić

Mentor:

doc. dr. sc. Tea - Tereza Vidović Schreiber

Split, rujan. 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Dječja književnost.....	2
3. Drama i dramska umjetnost	5
4. Lutkarsko kazalište	7
5. Scenska lutka	10
6. Vrste scenskih lutaka	12
6. 1. Ginjol	12
6. 2. Zijevalica.....	13
6. 3. Javajka.....	13
6. 4. Marioneta	14
7. Dijete i scenska lutka	15
7.1. Stilizacija scenske lutke prema Vlasti Pokrivki.....	16
8. Vlasta Pokrivka.....	16
9. Kazalište „Kvak“	23
10. Stvaralaštvo Vlaste Pokrivke	25
10.1. Lutka Mjesec.....	27
11. Zaključak.....	29
12. Literatura.....	30
13. Sažetak	32
Abstract	33

1. Uvod

Dramsku umjetnosti različiti autori definiraju kao sintetsku. Ona obuhvaća pisanu riječ, glumu, glazbu, likovnost. Uzimajući u obzir ove činjenice uočava se složenost dramske umjetnosti što se podjednako odnosi na izvedbe za odrasle i za djecu. Dječja publika ima specifične razvojne karakteristike koje treba uzeti u obzir prilikom izvedbi dramatizacija i lutkarskih predstava. Najčešće korištena dramska vrsta za dječju publiku su igrokazi kojih nema mnogo i čiju vrijednost uglavnom prepoznaju oni koji rade s djecom mlađe dobi.

Scenske su lutke neizostavan dio dramske umjetnosti za djecu. Njihov utjecaj na djecu je nemjerljiv. lutka djetetu može poslužiti kao posrednik u komunikaciji, potpora, izvor znanja, prijatelj. Njezinu vrijednost ističu stručnjaci različitih profila od pedagoga, psihologa do odgojitelja koji ju imaju priliku svakodnevno na različite načine koristiti u radu sa skupinom. Dijete u igri koristi dramatizaciju, simbolička igra i jest po svojoj formi proigravanje stvarnosti ili pak mašte.

U ovom će se radu pobliže prikazati rad Vlaste Pokrivke na području dramske umjetnosti i lutkarstva. Jednako tako analizom njezinih priručnika, primarno namijenjenih odgojiteljima djece rane i predškolske dobi, ukazat će se na njezin doprinos u obrazovanju profesionalnog kadra s ciljem poticanja odgojitelja na primjenu dramsko-scenskih aktivnosti u radu s djecom. Analizom slikovnica ilustrirat će se doprinos dječjoj književnosti i povezivanju scenskih lutaka načinjenih od tikava s dječjom publikom putem ovog medija.

Cilj je ovog rada istaknuti složenost dramske umjetnosti i važnost njezine primjene u odgoju i učenju djeteta.

U radu su po poglavljima objašnjeni pojmovi dječje književnosti, scenskih lutaka, lutkarskog kazališta i u konačnici se navode primjeri priručnika i slikovnica te biografski podaci o Vlasti Pokrivki.

Nakon uvodnog poglavlja slijedi dio u kojem se pobliže objašnjava pojam dječje književnosti i njezinih osnovnih vrsta s naglaskom na književne vrste koje su najprimjerenije u radu s djecom rane i predškolske dobi. U trećem se poglavlju definira pojam drame i dramske umjetnosti, njezina nastanka i razvoja kroz povijest. Pobliže je objašnjen pojam lutkarskog kazališta kao prostora izvedbi za djecu i vrste scenskih lutaka.

Rad završava zaključkom, sažetkom i popisom korištene literature.

2. Dječja književnost

Na pitanje što je dječja književnost znanost o književnosti daje različite odgovore. Crnković (1971: 7) postavlja tezu kako je dječja književnost zapravo zbroj svih onih djela koja se svojom tematikom obraćaju djeci, odnosno koja su svjesno pisana za djecu i namijenjena primarno dječjoj publici. Međutim isti autor također navodi da se u djela dječje književnosti ubrajaju i ona djela koja su tijekom vremena postala djeci namijenjena, ali za koja autori prvotno nisu imali na umu djecu kao njihove čitatelje (Crnković, 1966: 7).

Značajno novije i ponešto drugačije tumačenje pojma i određenja dječje književnosti nude autorice Hemeršak i Zima koje navode da se dječja književnost može odrediti i u odnosu na likove i junake koji se pojavljuju, ali iznose i dileme u odnosu na takvu tvrdnju jer likovi u tekstovima nisu uvijek djeca, a ipak su pronašla svoje mjesto u književnosti za djecu (Hemeršak i Zima, 2015: 21). Isti autorski dvojac iznosi i stanovište kako je otežano precizirati pojam dječje književnosti i zbog toga što je umjetnost riječi sama po sebi konstrukt koji je teško svesti pod jednu tvrdnju i takva su nastojanja stara gotovo koliko i sama književnost. Književni tekstovi za djecu u sebi imaju poruku kojom se obraćaju djeci kao čitateljima, ali i drugu razinu predviđenu za razumijevanje odraslim čitateljima. Osim toga, prva asocijacija na dječju književnost kod većine je uglavnom pojam jednostavnosti međutim Hemeršak i Zima (2015: 18) navode djela namijenjena djeci koja su izuzetno složena i slojevita poput *Alise u zemlji čudesas* Lewisa Carrolla. Teoretičar književnosti Milivoj Solar (2012: 317) ističe kako naziv dječja književnost može djelovati zbunjujuće jer preudicira kako su to djela koja su napisala djeca, ali isto tako navodi da termin književnost za djecu, koji bi potencijalno bio prikladniji, nije zaživio u terminologiji. Isti autor ukazuje na potrebu razlikovanja dječje književnost namijenjene djeci rane i predškolske dobi koja uglavnom ima slušni ili pripovjedački narativ, od djela dječje književnosti koja su za školsku djecu i koja se mogu čitati (Solar, 2012: 317). Književnost za djecu, jednako kao i književnost za odrasle, također se dijeli na vrste i podvrste. Crnković (1971: 10) predlaže podjelu dječje književnosti na osnovne vrste u što ubraja dječju poeziju, bajku, priče, romane i pripovijetke za djecu, a drugu skupinu dječjih književnih vrsta čine basne, roman o životinjama, avanturistički ili pustolovni roman, povijesni roman, putopisi i biografska djela (Crnković i Težak, 2002: 14).

Razlog zašto se pravi distinkcija između prve i druge skupine leži u činjenici kako teoretičari smatraju da vrste u prvoj skupini primarno predstavljaju pravu dječju književnost zato što zadovoljavaju osnovne kriterije koje je znanost o književnosti definirala, odnosno da su to djela koja su pisana za djecu, da su njihovi glavni likovi djeca, životinje ili nešto drugo

djeci blisko, s čime se lako mogu poistovjetiti. Jednako tako izdavači i knjižničari takvim djelima također daju predznak da su namijenjena djeci (Crnković i Težak, 2002: 15).

Razlog zašto se postavlja pitanje oko djela koja pripadaju u drugu skupinu, u tome je što ta djela ne zadovoljavaju sva tri prethodno navedena kriterija, pa tako neka djela, iako imaju djecu kao glavne likove, prvotno i nisu bila namijenjena dječjoj publici i obrnuto.

Djeci rane i predškolske dobi osobito su privlačni igrokazi i slikovnice kao vrste dječje književnosti koje su im prilagođene duljinom trajanja i sadržajem.

Igrokaz je kao vrsta dječje književnosti u stručnoj literaturi, a nažalost i u praksi, još uvijek marginaliziran u odnosu na neke druge književne vrste. Crnković (1971: 11) tako ističe kako ima vrlo malo velikih dramskih tekstova, ali također ističe i činjenicu kako najveći dio tekstova ne dožive objavljivanje, pa je to objektivna okolnost zbog koje su igrokazi bili donekle zanemareni.

Skok (1985: 249) navodi kako je dječji igrokaz vrsta koja uz načela poetike zadovoljava kriterije kojima ga možemo svrstati u dramsku književnost. Strukturna obilježja, kako navodi, su dijalog, dijaloško razrađivanje teme, reducirani monolog, sukobi i napetost radnje.

Struktura dječjeg igrokaza zadovoljava sve kriterije, odnosno on se događa na sceni, u određenom vremenu i prostoru, a ono što ga osobito definira vremenska je ograničenost, osobito s obzirom na činjenicu da je pažnja djeteta ograničena i znatno kraća no u odrasle publike.

Dječji igrokaz se sastoji od dijaloga i dramskih situacija. On se, za razliku od scenske izvedbe za odrasle, u nekoj mjeri odriče narativnosti u smislu da igrokaz djeci ne priča priču već ju oživotvoruje dajući tako djeci priliku za sudjelovanje svim osjetilima (Skok, 1985: 250). Igrokaz za djecu tako neće imati klasični dramski sukob, on se uglavnom zasniva na odnosima među likovima koji imaju definirane osobine, bilo pozitivne ili negativne.

Za izvedbu u formi igrokaza u kazalištu za djecu moguće je napraviti adaptaciju književnoga teksta i to tako da se sadržaj podijeli na uloge likova koji se pojavljuju (Stenzel, 1995 prema Vidović Schreiber, 2015: 506).

Igrokaz u teoriji književnosti pripada u „male” dramske forme iz više razloga. Prije svega se tu misli na činjenicu da se igrokaz uglavnom prikazuje u jednom činu te se radnja i vrijeme trajanja prilagođavaju mogućnostima dječje publike. Vlasta Pokrivka ističe važnost činjenice da lutkarski igrokaz, odnosno općenito igrokaz namijenjen dječjoj publici, treba biti kratak. Igrokazi koji imaju previše teksta djeci su najmlađe dobi teški za praćenje. Osim jasnoće i redukcije teksta, Pokrivka navodi važnost usklađenosti lutaka s tekstom igrokaza i

to zbog toga što je lutkarstvo spoj govora, pokreta i ritma koji su sastavnice animacije (Pokrivka, 2023: 54).

Malo je autora koji se bave pisanjem igrokaza za djecu, a kad su u pitanju kazališne izvedbe, tada su to uglavnom adaptacije i dramatizacije značajnijih djela dječje književnosti.

Skok (1985: 252) dijeli igrokaze na:

- lutkarski igrokaz
- igrokaz bajka
- akcijski igrokaz
- fantastični igrokaz
- humoristični igrokaz.

Lutkarski je igrokaz najprivlačnija vrsta za dječju publiku. U njemu se događa sinergija likovno-scenografske dimenzije i scenske lutke. Obje dimenzije, scena i lutka puni potencijal ostvaruju tekstem odnosno govorom i animacijom lutke, čime se stvara opojni učinak za djecu. Lutkarski igrokaz je i igra sa scenskim lutkama koji omogućuje različite razine i načine izražavanja¹ (Šimunov, 2007: 85).

Izuzev igrokaza za djecu rane i predškolske dobi slikovnica je osobito važna književna forma. Ona je prva knjiga s kojom se dijete susreće. *Hrvatska enciklopedija* (2013.-2024.) slikovnicu definira kao knjigu sa slikama jednostavnoga sadržaja koja na dijete ima višestruke pozitivne utjecaje poput poticanja socio-emocionalnih vještina, mašte, estetike². Većina djece veoma rano, već u prvoj godini života dobije priliku u ruke uzeti slikovnicu. Ona je djeci toliko bliska i privlačna i zbog činjenice da se u njoj upotrebljavaju dva komunikacijska koda, odnosno u slikovnici se izražava i likovno i jezično (Crnković i Težak, 2002: 15).

Interes djece za slikovnicu traje otprilike toliko dugo dok djeca u potpunosti ne ovladaju vještinom čitanja, a nakon toga prirodno prelaze na složenije književne forme. Ipak, nema razloga zašto djeca ne bi što dulje zadržala interes za slikovnice, dapače na to ih treba poticati.

Važno je naglasiti kako slikovnica ne mora nužno biti koncipirana kao kombinacija likovnog i jezičnog izričaja. Naime, postoje slikovnice koje imaju veoma malo riječi ili su bez njih uopće, ali nijedna slikovnica nije bez ilustriranog dijela, odnosno slika. Iako mogu djelovati jednostavno, slikovnice su u praksi najčešće rezultat suradnje dvaju umjetnika, onog koji

¹ Šimunov, M. (2008). Lutkarski igrokazi nepresušani su izvor dječjeg stvaralaštva. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/52134> Pristupljeno 15. 5. 2024.

² Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/slikovnica> Pristupljeno 15. 5. 2024.

stvara tekst slikovnice i onog koji stvara ilustracije. Postoje naravno i one slikovnice kod kojih isti autor potpisuje oba navedena segmenta (Crnković i Težak, 2002; 16).

Slikovnice općenito možemo podijeliti na informativne i umjetničke (Crnković i Težak, 2002: 16). One koje su informativne imaju funkciju posredovanja svijeta djeci. One mogu govoriti o predmetima, životinjama, općenito o svemu što nas okružuje, a što dijete putem ovoga medija ima priliku upoznati. Umjetničke slikovnice su one koje kod djece izazivaju doživljajno iskustvo i takvih je slikovnica značajno manje u odnosu na one informativnog tipa.

3. Drama i dramska umjetnost

Solar (2014: 37) ističe kako dramu određuje njezina sceničnost, odnosno činjenica da su to djela koja su napisana za izvedbu na pozornici. Izvođenje drame na sceni podrazumijeva tri sastavnice: tekst, glumu i publiku (Švacov, 1976 prema Perić Kraljik 2009: 42). Žužul ističe kako dramu možemo sagledavati u užem i u širem smislu. Drama u užem smislu se odnosi na književno djelo koje se ističe svojom ozbiljnošću, dok je drama u širem smislu pojam koji ima preneseno značenje i znači sve teške situacije koje nas mogu zadesiti u životu³ (Žužul, 2005: 15).

Riječ drama može se odnositi i na veliku skupinu književnih djela pa se, kako to navodi autorica Vidović Schreiber (2016: 1), dramska književnost razlikuje od lirike i epike, ali se jednako tako koristi i za oznaku dramske vrste unutar dramske književnosti. Dramski tekstovi pripadaju književnosti, dok je kazalište druga vrsta umjetnosti koja sjedinjuje nekoliko umjetničkih grana poput književnosti, glumačkoga izričaja, likovnosti, pokreta kao što su ples i pantomima (Vidović Schreiber, 2016: 1). Solar u svom rječniku književnog nazivlja ističe da su neka dramska djela napisana tako da njihova izvedba na pozornici nije nužna pa se ta djela nazivaju „dramama za čitanje” (Solar, 2012: 318). S obzirom na to da je vremenska izvedba na pozornici određena vremenskim trajanjem, tako je i dramsko djelo forma koja je relativno kratka i koja kao bitan element sadrži govor glumaca. Dramski tekst se sastoji od dijaloga i monologa te didaskalija koje se dodaju u tekst kao smjernice redatelju i glumcima.

³ Žužul, I. (2005). Razvoj drame od početka do danas kroz metodički osvrt. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/39675> Pristupljeno 17. 5.2024.

Dijalog u drami odnosi se na razgovor među likovima. Ti likovi uglavnom raspravljaju svoje suprotstavljene perspektive, misli i osjećaje, dijalog daje publici uvid u karaktere likova (Solar, 2012: 319).

Osim dijaloga u dramskom je tekstu zastupljen i monolog. Solar (2012: 422) definira monolog kao važan dio dramskog teksta čija je funkcija prekinuti dijaloški tijek te tako utjecati na dinamiku drame. Monolog je najstariji element drame koja se i razvila iz monologa kora, ali tek je kasnije postao prepoznatljiv kao izvedba jednog lika kojom se obraća samome sebi ili publici (Solar, 2012: 422).

Autorica Perić Kraljik (2009: 74) navodi da je drama u suštini oblikovana radnja. Ta se radnja događa pred publikom postupno se razvijajući kroz niz dramskih prizora (Perić Kraljik 2009: 74). Sastavnice dramske radnje su:

- ekspozicija
- zaplet
- kulminacija
- peripetija
- rasplet.

Ekspozicija je početna točka. Od nje kreće radnja i publika se upoznaje s likovima, vremenom i mjestom radnje. U zapletu dolazi do stvaranja napetosti među likovima. Njihovi se međusobni odnosi usložnjavaju i dolazi do sukoba, ali ništa ne sprječava radnju u njezinu daljnjem odvijanju. Kulminacija je vrhunac radnje odnosno sukoba oko kojeg se ona događa. Kulminacija je bitna za likove u drami. Peripetija ili obrat nudi mogućnost preokreta ili promjene i najavljuje rasplet, tj. finalnu točku u kojoj dolazi do razrješenja sukoba (Perić Kraljik 2009: 74 -75).

Dramska umjetnost datira još iz vremena antičke Grčke u 6. stoljeću prije Krista. U staroj Grčkoj drama je imala važnu ulogu. Dramom se između ostalog izražavalo mišljenje puka u odnosu na društvenu stvarnost. Tragedija i komedija dvije su osnovne dramske vrste. Tragedija se razvila u staroj Grčkoj, a nastala je iz obreda koji je bio posvećen bogu Dioniziju. Tragedija je isključivo religiozni obred, a razvila se tako što je religiozni obred promijenio formu i to tako da se korovođa izdvojio iz kora i samostalno počeo recitirati stihove (Vidović Schreiber, 2016: 9). Osobitost kostimografije izvođača religioznih obreda koji postaju glumci u tragediji dala je naziv dramske vrste. Naziv tragedija dolazi od grčkog naziva za jareću kožu koju su ogrnutu preko svojih ramena nosili najstariji pripadnici kora.

Jareća koža je predstavljala pratitelje boga Dionizija (Vidović Schreiber, 2016: 9). Grčka tragedija se izvodila recitiranjem stihova, pjevanjem pjesama uz pratnju kora i uz ples.

Svaka tragedija ima jednaku strukturu koju čine tragični lik, tragična krivnja, tragičan završetak i uzvišeni stil. Tragičan junak je uvijek osoba koja proživljava tešku sudbinu i ulazi u sukob sa ostalim likovima najčešće zbog toga što teži nekim idealima. Tragična krivnja rezultat je činjenice da tragični junak ima visoka moralna i etička načela od kojih nipošto ne želi odstupiti što u konačnici dovodi do tragičnog završetka. Uzvišeni stil u tragediji se odnosi na upotrebu izraza kojima se postiže svečani govor (Solar, 1997: 236 prema Vidović Schreiber, 2016: 10).

Komedija je nastala iz pučkih obreda koji su se sastojali od radosnih oda i pjesama. Komedija je značajno bliža ljudima nego što je to tragedija. Ona progovara o društvenoj zbilji na šaljiv i širokoj masi jednostavan i razumljiv način. Ovisno o tome na koji način se u komediji govori o pojavama ili karakterima možemo je podijeliti na nekoliko vrsta, a to su satira, groteska, farsa i vodvilj.

Satira je naziv za književno djelo koje je humoristično, podrugljivo i koje na šaljiv način govori o ljudskom manama (Solar, 2012: 479). Groteska je književna vrsta u kojoj se komičnost postiže izobličavanjem stvarnosti⁴. Farsa se temelji na prikazu ljudskih slabosti, a zaplet u njoj nastaje iz nesporazuma likova čiji su dijalozi uglavnom pretjerano grubi pa farsa ima i elemente groteske (Solar, 2012: 342). Vodvilj je kazališna igra koja uključuje pjesmu, ples i humor (Solar, 2012: 523).

4. Lutkarsko kazalište

Prostor izvođenja lutkarskih predstava je najčešće lutkarsko kazalište. Kazalište lutaka, kao i dramu, operu ili balet, smatramo kazališnim oblikom (Glibo, 2000: 54). Luko Paljetak (2007: 47) navodi da lutkarsko kazalište započinje kada prestaju mogućnosti klasičnog ili kako ga on naziva „živog” teatra.

Samo lutkarstvo ima bogatu povijest o čemu svjedoče arheološki nalazi koji datiraju još iz starog Egipta, a u gradu Antinoju pronađeno je cijelo lutkarsko kazalište te lutke izrađene od drveta s bjelokosnim glavama (Vidović Schreiber, 2016: 21). Prve lutkarske predstave su bile uglavnom vezane za religijske obrede, a nešto kasnije predstave dobivaju svjetovnu tematiku i postaju dostupne širim masama.

⁴ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/groteska> Pristupljeno 24. 5. 2024.

Lutkarsko kazalište se može nazvati i kazalištem tipova kako to navodi autorica Vigato (2011: 12) koja smatra da je kazalište lutaka zapravo kazalište tipova odnosno znakova ili, kako ona tumači, u lutkarskom se kazalištu pojavljuju tipični likovi, na tipičnim mjestima, u tipičnim situacijama. Lutkarsko kazalište također ima svoje žanrove. Ono je žanr kazališne umjetnosti u kojem jedna lutka ili više njih djeluju na sceni. Lutkama upravlja glumac animator ili više njih te tako prikazuje dramsku radnju u razvoju (Jurkowski, 2006 prema Vigato 2019: 522). Definicija se odnosi se na klasično lutkarsko kazalište, međutim Vigato (2019: 522) navodi i druge žanrovske forme poput pripovijedanja s lutkom, lutkarskog cirkusa, varijetetskih predstava i pomiješanih forma u kojima se glumci i lutke izmjenjuju na sceni.

Vigato (2019: 522 prema Jurkowski 2006: 9-15) daje podjelu lutkarskog kazališta na homogenu i nehomogenu. Prema Jurkovskom homogenu kazalište lutaka je ono koje je u osnovi klasično, odnosno u kojem se pojavljuju istorodna vizualna izražajna sredstva, dakle scenske lutke. Nehomogenu lutkarsko kazalište Jurkowski definira činjenicom da je u njemu glumac vidljiv publici jednako kao i animacija (Jurkowski 2006: 9-15 prema Vigato, 2019: 522). U prošlosti je odnos lutkara i lutke bio drugačiji, glumac je bio pasivan, a njegova komunikacija u odnosu na lutku jednosmjerna. Suvremeno kazalište lutaka donosi drugačiji odnos i komunikacija lutkara i lutke je dvosmjerna (Paljetak, 2007: 47).

Važan pojam koji se vezuje uz lutkarsko kazalište je pojam lutkovnosti koji su kao termin uveli češki lutkarski teoretičari (Vigato, 2011: 13). Lutkovnost se odnosi na kretanje koje je lutki potrebno, stoga se zaključuje kako je kretanja, odnosno pokret, ono što čini distinkciju beživotnog predmeta od lutke koju čovjek animira i tako joj daje svojstvo životnosti (Valent, 1980: 68 prema Vigato, 2011: 12). Lutka na sceni ima mogućnost izvesti sve ono što čovjek ne može jer je ograničenih mogućnosti kretanja, ali lutka se može odvojiti od dijela tijela, produljiti svoje udove, letjeti (Obrascov 2002: 137 prema Vigato, 2011: 13 prema). Lutkarstvo je samo po sebi sintetska umjetnost koja podrazumijeva sinergiju likovnosti, glazbe, drame, književnosti i plesa što garantira nebrojene mogućnosti izražavanja i za djecu i za odrasle (Županić Benić, 2019: 17).

Osim lutkovnosti kao važne sastavnice lutkarstva i dramskog izričaja scenskom lutkom, važan je i pojam mizanscene. Mizanscena je pojam koji se odnosi i na druge vrste kazališta, a u kontekstu lutkarskog podrazumijeva postavljanje lutaka na pozornicu, njihove kretanje iako autorica Vidović Schreiber (2016: 31) navodi kako je mizanscena u lutkarskom kazalištu suvišna jer lutke nemaju ograničenja u kretanju. Glibo (2000: 72) mizanscenu određuje kao združivanje dramskih i likovnih elemenata ukazujući na važnost pravilne mjere

svakoga od ovih elemenata. Ukoliko se jedna strana pozornice „optereti” scenografijom, na drugoj strani se poentira na igri lutkama kako bi se uspostavila ravnoteža. Luko Paljetak (2007: 47) navodi kako je lutka u svom kretanju neograničena i slobodna i uzima samo one pokrete koji su joj potrebni kako bi se afirmirala. Upravo zato postoji i pojam mizanscena likova čiji je sastavni dio gesta. Funkcija mizanscene je, između ostalog, naglasiti položaj i utjecajnost likova. Načela lutkarske mizanscene uvjetuju da scena bude lutkarski funkcionalna, jasna i u dovoljnoj mjeri stilizirana. Scena mora imati smisla i prilikom njezina nastanka nužno je poštivati načela kompozicije (Pokrivka, 1985: 19 prema Vidović Schreiber, 2016: 32).

Kazalište lutaka na prvom je mjestu vizualni medij, ono gledatelja okupira pogledom na scenu i na taj osjet odlazi najveći dio energije gledatelja. No, kako nijedan teatar nije koncipiran tako da okupira samo jedno osjetilo, tako i lutkarsko kazalište, izuzev vizualnog dojma, provocira i na akustični doživljaj kojega gledatelj prima putem glazbe, govora i tona. Lutke govore jezikom i glasom koji dobivaju od glumaca animatora, a glazba služi kao dodatno sredstvo kojim se upotpunjuje ugođaj (Vigato, 2011: 14). Osim govora i glazbe, elementi koji upotpunjuju scenski dojam su kostimi, rasvjeta i scena, dekor. Tradicionalno kazalište lutaka težilo je jednostavnosti scenografije. Takav odabir bio je u skladu s tadašnjim stavom kako kazalište lutaka mora oponašati živo kazalište. To je bilo vidljivo i kod lutaka koje su bile što realističnije. Kasnije, promjenom stavova i promišljanja o moći i ulozi lutkarskog kazališta i lutkarske umjetnosti općenito, došlo je do promjena, stoga su lutke postale stiliziranije, a takav je trend popratila i scenografija. Pokrivka (1985: 17) ističe kako je funkcija scenografije apostrofirati ambijent na simboličan način, pa bi neusklađenost scenografije s lutkama koje su stilizirane, bila naprosto apsurdna. Uloga scenografije nije samo dočarati neki prostor. Ona u lutkarskom kazalištu može biti jednako aktivna kao i lutka, pa se može okretati, pomicati, njihati (Pokrivka, 1985: 18). Prilikom izrade scenografije važno je biti umjeren i imati na umu njezinu prvotnu funkciju potpore lutkama. Ukoliko je scenografija nametljiva i preuzima previše pozornosti publike, vrlo je vjerojatno da će se lutke u njoj izgubiti i pasti u drugi plan.

Lutkarsko kazalište ipak ima neke univerzalne, prepoznatljive znakove čija je simboličnost uvijek jednaka. Vigato (2011: 15) tako navodi krunu kao klasičan predmet čije je značenje uvijek vladavina i moć.

Moćno sredstvo teatra, bilo živog ili lutkarskog, je i glazba. Glazbom možemo privući pažnju publike, naglasiti radnju, stvoriti ugođaj i utjecati na raspoloženje. Glazba koja se odabire za predstavu može biti pisana baš za tu prigodu pa čak i za samu lutku (Pokrivka,

1985: 19). Također se mogu koristiti već poznati glazbeni predlošci. Glazba se u lutkarstvu koristi na dva načina. Ona se u radnju može uvesti tako da je njezina uloga u funkciji pjesme i plesa kojeg izvode lutke. Drugi način korištenja glazbe je u funkciji zvučne kulise čija je uloga naglašavanje radnje (Pokrivka, 1985: 19).

Lutka život na sceni dobiva suživotom s animatorom. Glumac je taj koji lutki udahne život i primorava je na pokret, što ne znači da je ona lutkaru podčinjena, naprotiv. Poznati je lutkar Obrascov je ukazao na činjenicu kako se lutka nije primorana podčiniti animatoru, već je dio njegova zadatka i umješnosti prilagoditi se onome što ona može i tako uvjeriti publiku da lutka može baš sve (Obrascov, 2002: 142 prema Vigato, 2011: 35).

Vigato ukazuje na činjenicu da lutkar uspostavlja odnos s lutkom. Naziv animirati lutku dolazi od latinske riječi *animae* koja znači duša, lutkar animacijom lutki daje život.

Vidović Schreiber navodi kako je proces animacije zapravo odnos dvaju osobnosti. Lutka kao neživi predmet nije biće, međutim u odnosu sa animatorom i u procesu same animacije, lutka poprima obilježja živog stvorenja. Ona dobiva osobnost, karakter, pokret i u očima gledatelja, na sceni ima prostor u kojem vrlo suvereno preuzima ulogu živoga, a sam proces animacije nije definiran nekim osobitim unaprijed postavljenim pravilima, već se svakoj lutki pristupa na način koji je potreban baš za nju kako bi cjelokupni dojam i predstava bili uspješni (Vidović Schreiber, 2016: 24). Animacija lutke osim o njezinu tipu ovisi i o trenutnoj sceni, a za lutkara je nužno da prepozna osobitost pokreta lutke (Pokrivka, 1985: 15).

Odnos je lutkara i lutke troslojan i odnosi se na tehnički dio, emotivni dio, odnosno uspostavu odnosa živoga čovjeka i predmeta, te naposljetku, kako navodi Vigato, treći je, pigmalionski dio odnosa u kojem lutkar udahnuje lutki život. Lutkar i lutka se poistovjećuju, odnosno postaju jedno (Vigato, 2011: 35). Animacija lutke podrazumijeva naboj emocija, jednako kao i kod odnosa koje uspostavljamo u životu, potrebno je uspostaviti i odnos s lutkom. Nekada to ide brzo, a nekada je potrebno određeno vrijeme kako bi se glumac lutkar i lutka saživjeli jedno s drugim. Upoznavanje s lutkom znači i upoznati njezine tehničke karakteristike i mogućnosti, pronaći sve što ona može od načina kretanja, govora i uopće izgleda na sceni (Vidović Schreiber, 2016: 25).

5. Scenska lutka

Lutkom možemo smatrati svaku figuru kojom čovjek manipulira u prostoru na način da ju pokreće te joj tako daje nova obilježja i funkciju (Lazić, 1984: 91 prema Vigato, 2011:

32). Osim toga, lutka je u suživotu s ljudima i njihovom društvenom stvarnošću gotovo oduvijek i ona je bila prisutna u svim slojevima društva (Vigato, 2019: 522). Županić BeniĆ (2019: 20) navodi kako lutka može biti predmet, materijalni objekt i nužno ne treba imati vizualna obilježja koja bi definirala njezin karakter jer autentičnost i jedinstvenost lutke dolazi od animatora koji koristi animaciju i imaginaciju kako bi publici predstavio lutku. Nadalje, također ukazuje na činjenicu da je svaki teatar medij koji od gledatelja traži misaonu aktivnost neovisno o tome što smo tjelesno pasivni, i dalje smo duboko uronjeni u procese koji se zbivaju na sceni (Županić BeniĆ 2019: 20).

Đerd (2018: 19) ističe pojmovno određenje Jurja Lotmana koji lutku definira kao konkretan predmet, ali ona može imati i simboličko značenje. Početna funkcija lutke je predmet za igru, ali postoji i kulturalno-sekundarna funkcija u kojoj je lutka model. Dječja publika je neposredna, traži igru i komunikaciju pa scenska lutka treba biti dovoljno stilizirana i podatna za eksperimentiranje (Đerd, 2018: 2). Početci lutkarstva su zabilježeni na Dalekom istoku u Indiji, Kini, Japanu, Javi odakle se proširilo na ostatak svijeta. Na tim područjima je nastala scenska odnosno kazališna lutka koja je potom kao takva stigla na tlo našeg kontinenta (Pokrivka, 1985: 5).

Osobitost prvih lutki je što su se koristile u vjerskim obredima od vremena antike i srednjeg vijeka. Lutkarstvo povezano uz religiju i religijske obrede i rituale je prisutno u svim dijelovima svijeta. Azija lutku koristi za prikaz religijske tematike, Afrički kontinent lutku koristi uglavnom u ritualne svrhe, dok je Zapad uglavnom povezuje uz kršćanstvo i marijanske tradicije te prikaze svete obitelji (Županić BeniĆ, 2019: 14).

Europsko lutkarstvo počinje ostvarivati svoj potencijal u 16. i 17. stoljeću. U to su vrijeme lutkari djelovali kao putujući glumci/animatori čije su se izvedbe događale uglavnom na otvorenim prostorima poput trgova i sajmišta. Europsko se lutkarstvo razlikuje od istočnjačkog i temelji se na dramskoj strukturi pa se predstave tada dijele na komedije, parodije i satire (Županić BeniĆ, 2019: 15). Tadašnje su lutke imale bitnu ulogu komuniciranja s pukom iznoseći društvenu kritiku. Takve su se lutkarske izvedbe temeljile na improvizaciji i grubosti što je privlačilo širu publiku. Nije dugo trebalo da se lutkarske izvedbe presele u zatvorene prostore, pa su bogate plemićke palače često imale vlastita lutkarska kazališta (Pokrivka, 1985: 6).

Napretkom civilizacije napreduje i lutkarstvo u smislu rafiniranijeg izričaja, scenskog govora koje se lišava grubosti i brutalnosti i usmjeravanjem na djecu kao ciljanu publiku, no autorica Županić BeniĆ (2019: 14) navodi kako se lutkarstvu čini nepravda time što dobar dio populacije, osobito onaj koji nije vezan za ovu vrstu umjetnosti, smatra kako je ova

umjetnička forma rezervirana samo za djecu. Praksa ipak pokazuje kako je za proces stvaranja lutke i lutkarskog uprizorenja potrebna osobita vještina i umješnost kako u tehnologiji izrade lutke tako i u animaciji odnosno interpretaciji na sceni (Županić BeniĆ, 2019: 14). Animacija lutaka se ne odnosi samo na pokret, već i na govor, odnosno glas koji glumac animator daje lutki. Pokrivka (1985: 17) ističe važnost prilagodbe visine glasa i izbjegavanje previše karikiranja jer to može naštetiti govornim vrednotama, razumljivosti i općenito ljepoti izvedbe.

Sve do početka 20. stoljeća lutke su imale realističan izgled, ali postupno lutkari napuštaju takvu izvedbu, stoga lutke postaju više simboličke, stilizirane i izvedene različitim umjetničkim stilovima. Općenito je u lutkarskoj umjetnosti jako važna likovnost. Likovnost kao sastavnica lutke ne pridonosi samo njezinoj estetici, nego ju i stavlja u funkciju (Pokrivka, 1985: 10).

Na početku 20. stoljeća je došlo i do promjena u dramaturgiji. Lutkarsko je kazalište postalo umjetnost sama za sebe prestavši težiti izričajju koji je odgovarao živom, klasičnom kazalištu. Lutke su postale simboli koji na sceni osim drame prikazuju i satiru, grotesku, pantomimu (Pokrivka, 1985: 7). Samo lutkarstvo je napredovalo, osuvremenilo se po pitanju ne samo izrade lutaka i njihovih sve realističnijih mogućnosti izgleda i animacije, već i u pogledu izlaska izvan okvira ukorijenjenih tradicija (Županić BeniĆ, 2019: 15).

Lutka je neodvojiva od lutkara. Ona ima svoj jezik i zadaća je lutkara njezin jezik uskladiti sa svojim čime nastaje jedinstveni jezik predstave. Lutkar se od lutke praktički nikada ne odvaja i oni jedno bez drugog ne postoje (Paljetak, 2007: 32).

6. Vrste scenskih lutaka

Mogućnosti lutkarskog kazališta su velike i zbog toga što postoje različite vrste scenskih lutaka kao što su marionete, ginjoli, javanke, plošne lutke, gigantske lutke, transparentne, mimičke (Pokrivka, 1985: 6). Županić BeniĆ (2019: 23) iznosi kako postoje četiri osnovne kategorije scenskih lutaka, a to su: ručne ili lutke rukavice odnosno ginjoli i lutke zijevalice, lutke na štapu odnosno javajke, lutke na koncu – marionete i lutke za kazalište sjena. Također, ista autorica navodi dodatne varijacije lutaka koje ovise o namjeni, pa lutkom smatramo i maske, lutke za prste, igračke, animacijske lutke i lutke za film.

6. 1. Ginjol

Ginjol je tip ručne lutke koja se navlači poput rukavice i pokreće pokretanjem prstiju, šake i podlaktice (Županić BeniĆ, 2019: 27). Ginjol je prvi tip lutke koji je postao dostupan

široj publici. Ta vrsta lutke se proširila na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće, a osobitost je tog vremena je što je lutkarstvo uglavnom bilo obiteljski zanat te se vještina prenosila u obitelji kao i svi ostali obrti u to vrijeme. Takve su obitelji djelovale kao putujuće družine i lutke su tada masovnije izašle pred puk. Ginjol lutka tog vremena je bila svojevrsni društveni kritičar, lutke su postale glas naroda te su svojom nepretencioznom pojavom, ali britkim govorom bile svojevrsna prijetnja vlasti i često su takve predstave zabranjivane. Kao protumjera zabranama i mobilnost je putujućih kazališta koji su migracijama sprječavali da ih se utiša. Prvi ginjoli su imali različita imena u različitim zemljama. U Italiji je to Pulcinello, u Engleskoj je Punch, u Rusiji Petruška, a u Francuskoj Polichinelle koji kasnije mijenja ime u Guignol (Županić BeniĆ, 2019: 32).

Ginjol se sastoji od glave, ruku i tijela. Naglasak je na glavi lutke koja je predimenzionirana u odnosu na tijelo, a ruke lutke uglavnom služe za držanje rekvizita. Kostim je uglavnom jednostavan i neupadljiv i služi kao trup lutke (Županić BeniĆ, 2019: 47).

Ginjol lutka je često prisutna u dječjim vrtićima. Njezina animacija je nešto jednostavnija od nekih drugih vrsta lutaka, a djeci je to svakako prednost jer pridonosi njihovom osjećaju kompetentnosti.

6. 2. Zijevalica

Zijevalica je slična ginjolu. Ona se također navlači na ruku, međutim ruka animatora u njezinom slučaju pokretima otvara usta lutke koja su najizraženija karakteristika ove lutke. Zijevalice mogu biti vrlo jednostavne izrade, ali isto tako mogu biti prezentne i velike.

Neke se zijevalice izrađuju tako da imaju samo glavu međutim postoje i one koje imaju tijelo. Neke su namijenjene za samostalnu animaciju, a postoje i lutke zijevalice koje animiraju dva animatora čiji su pokreti usklađeni (Županić BeniĆ, 2009: 46).

Najpoznatije lutke zijevalice su zasigurno lutke iz poznate televizijske serije za djecu *The Muppet Show* koja je sedamdesetih godina krenula s emitiranjem u Sjedinjenim Američkim Državama i uz čije su smiješne situacije odrasli brojni naraštaji (Županić BeniĆ, 2009: 43).

6. 3. Javajka

Lutka javajka spada u tip lutaka na štapu. Takav se tip lutaka odnosi na sve one koje se pokreće i kontrolira pomoću štapa i žice (Županić BeniĆ, 2019: 69). Pritom se misli i na

jednostavne plošne lutke koje su nešto jednostavnije za izradu, ali i na složene lutke koje mogu biti velikih dimenzija i za čiju animaciju može trebati više od jednog animatora.

Javajka potječe s područja Indonezije odakle se proširila po svijetu. Njezino tijelo čine glava, ramena, trup i ruke. Glava lutke je na štapu i ona se može rotirati dok se ruke pokreću žicama koje su na njih pričvršćene. Kostimi tih lutaka mogu biti dosta raskošni i detaljni. Animacija klasične lutke javajke je odozdo i stoga prilikom izrade treba voditi računa o težini materijala koje se koristi kako bi se moglo lakše animirati. Postoje i varijacije ovog tipa lutke čija je posebnost to što se animiraju ispred animatora. Takve lutke nazivano stolnim lutkama koje imaju glavnu vodilicu pričvršćenu na vrat i mogu rotirati i klimati glavom (Županić BeniĆ, 2019: 75).

6. 4. Marioneta

Marioneta je najsloženija lutkarska forma. Ona se pokreće koncima, a sastoji se od figure pokretnih udova, konaca i kontrolnog mehanizma (Županić BeniĆ, 2019: 80). Podrijetlo, kao i sam nastanak, ove lutke je mistificiran. Županić BeniĆ (2019: 81) navodi da su u prošlosti služile kao vjerski simbol, dekoracija i predmet zabave, a zanimanje za njih ne jenjava ni danas možda upravo zbog činjenice da im njihova složenost i ekspresivnost daju osobitu pojavnost na sceni. Glibo (2000: 119) navodi kako su marionete postojale još u vrijeme starih Grka, Rimljana i Egipćana. Tadašnje marionete, a i one iz kasnijih povijesnih razdoblja, su imale jednostavni mehanizam pa su se animirale pomoću šipke koja ide od glave (Glibo, 2000: 120). Nešto kasnije se pojavljuje mehanizam karakterističan za marionetu, pa se današnje sastoje od tijela, mehanizma za animaciju i niti konaca koji su pričvršćeni za kontrolni mehanizam i dijelove lutke.

Pokretanje marionete ovisi o njezinoj složenosti. Animira se na tri načina i to pokretanjem kontrolnog mehanizma, potezanjem konaca te kombinacijom obaju prethodno navedenih koraka. Kostim marionete je realističan i vrlo detaljan. Izgled ove lutke kao i svih ostalih ovisit će o samoj predstavi i materijalima od kojih je ona napravljena. Animacija lutke se izvodi tako da animator upravlja kontrolnim mehanizmom, a lutka je ispod razine njegovih ruku. Animator na pozornici može biti vidljiv i tada je uvijek u crnoj odjeći kako ne bi odvlačio pažnju s lutke. Također postoji i marionetski most koji se nalazi iznad scene i po kojem se animatori kreću (Županić BeniĆ, 2019: 95-97).

7. Dijete i scenska lutka

Između djece i lutaka postoji snažna veza. Takva je tvrdnja nedvojbeno i nebrojeno puta je dokazana u teoriji i praksi. Dijete nije glumac, lutkar animator, ali ipak u komunikaciji s lutkom, u situaciji kada ima priliku, dijete će to svakako postati.

Kako je lutkarstvo samo po sebi umjetnost koja je sintetska i koja spaja druge grane umjetnosti u jedinstven i cjeloviti doživljaj, tada je lako uočiti poveznicu između lutaka i djece. Lutka je u prvom redu vizualna, ali potom ona je i auditivna, i taktilna te potiče djetetovu osjetljivost na svoju okolinu (Ivon, 2010: 37). Lutka pozitivno utječe na razvoj djetetovih emocija, potpomaže izgradnju pozitivne slike o sebi i razvoj socijalnih vještina, pomaže djetetu razriješiti konfliktne situacije, ali i razlikovati zbilju od mašte⁵ (Hunt i Refro, 1985. prema Ivon, 2005: 7). Dijete lutkom može samostalno manipulirati, ali ipak određeni preduvjeti trebaju biti zadovoljeni. Lutka koju nudimo djeci mora biti jednostavna u smislu manipulacije i pokretanja. Lutka veličinom i težinom treba biti primjerena djetetu kako bi ju moglo animirati, osim u slučaju korištenja lutki humaneta⁶. Pokrivka (1985: 22) daje smjernice primjerenoj stilizaciji lutke koja se koristi u vrtiću, a koja može ovisiti o dobi djece. Kada djeca nemaju pojam o nekom liku, neće dobro reagirati na preveliku stilizaciju niti apstrakciju lutke, pa je u takvim situacijama bolje lutke načiniti jednostavnijima. Kada djeca poznaju lik i njegove osobine, stiliziranje i apstraktan izgled lutke neće pokvariti njihov dojam i želju za animacijom i igrom (Pokrivka, 1985: 22).

Osim samostalne igre lutkom, djeca mogu osmišljavati i dramsko-lutkarske igre koje poput zajedničke simboličke igre traže od djece kapacitete za surađivanje odnosno društvenu sposobnost⁷ (Katz i McClellan, 1999 prema Ivon, 2013: 49). U zajedničkoj dramskoj igri dijete pristaje na prilagodbu svojega ponašanja kako bi realiziralo dogovoreni plan i ulogu koja mu je dodijeljena. Na takav način dijete spoznaje svoju poziciju u društvu što je osnovni preduvjet za razvoj empatije i socijalnog učenja⁸ (Ivon, 2005: 11).

⁵ Ivon, H. (2013). *Lutka i lutkarska igra u kurikulumu predškolskog odgoja*. Školski vjesnik 62 (1), 43 – 54. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/262524> Pristupljeno 29. 5. 2024.

⁶ Humaneta je velika vrsta lutke koja u potpunosti prekriva dijete jer ju ono nosi pred sobom. Njezini pokreti ovise o pokretima djeteta koje pomičući svoje udove animira lutku (Ivon, 2010:41)

⁷ Ivon, H. (2013). *Lutka i lutkarska igra u kurikulumu predškolskog odgoja*. Školski vjesnik 62 (1), 43 – 54. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/262524> Pristupljeno 28. 5. 2024.

⁸ Ivon, H. (2005). *Lutka u razvoju djeteta*. Dijete, vrtić, obitelj, 11 (40), 6-11. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/262524> Pristupljeno 28. 5. 2024.

7.1. Stilizacija scenske lutke prema Vlasti Pokrivki

Vlasta Pokrivka (1985: 21) govori o važnosti lutke u radu s djecom zbog toga što lutka može dovesti dijete u stanje uzbuđenosti, podići njegovu svjesnost i aktivitet, ali također djelovati terapijski i pomoći djetetu u prevladavanju zatvorenosti, straha, srama, govornih teškoća. Lutke u odgojno-obrazovnom procesu otvaraju prostor poticanju i razvijanju kreativnosti. Biti kreativan znači imati sposobnost drugačijeg pogleda i ne gledati na okruženje i stvari samo prema njihovoj funkciji, već tražiti asocijacije kroz njihov oblik, teksturu, miris, izgled (Majaron, 2004 prema Ivon, 2010: 2).

8. Vlasta Pokrivka

Vlasta Pokrivka značajno je ime u području lutkarstva, pedagogije djece rane i predškolske dobi, umjetnosti i znanstvenog rada. Dugi niz godina radila je na unaprjeđenju odgojno-obrazovne prakse uvođenjem scenske lutke i igrokaza za djecu u svakodnevni rad i život u dječjem vrtiću⁹ (Kroflin 2014: 175)

Početak njezina pedagoškog djelovanja je bio 1959. godine nakon zapošljavanja u Dječjem oporavištu Gornja Bistra. Kroflin (2014: 175) navodi podatak kako je skupina djece u kojoj je Pokrivka započela rad brojala 28 upisanih, što je za mladu i neiskusnu odgojiteljicu predstavljalo izazov¹⁰. Prostorno materijalno okruženje u kojem se zatekla je bilo je oskudno što je tada otvorilo put ka kreativnom djelovanju Vlaste Pokrivke osobito u radu s prirodnim materijalima što je kasnije obilježilo njezino lutkarsko stvaralaštvo.

Nakon Gornje Bistre njezin se profesionalni put nastavlja u dječjem vrtiću „Marijan Čavić” u Zagrebu. Ta je ustanova ujedno djelovala i kao vježbaonica Škole za odgojitelje, a u tom je periodu aktivno sudjelovala u radu pri Savezu društava „Naša djeca” (Pokrivka, 2023: 215 prema Mendeš, 2023: 215). Tijekom rada u vrtićkoj skupini koristila se lutkama pa kada je 1961. osnovana Večernja lutkarska akademija, postala je njezina polaznica. Akademija se održavala tri puta tjedno tijekom trogodišnjeg perioda u prostorijama Društva „Naša djeca”. Od prvotnih dvadeset polaznika tek nekolicina njih, među kojima i Vlasta Pokrivka, su uspješno završili. Nedugo nakon što je 1964. godine dobila diplomu, ova je akademija

⁹ Kroflin. L. (2014) Pozorište za decu - umetnički fenomen: Subotica Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/269931264_Vlasta_Pokrivka_Educator_and_Artist#fullTextFileContent Pristupljeno: 15. 4. 2024.

¹⁰ Kroflin. L. (2014) Pozorište za decu - umetnički fenomen: Subotica Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/269931264_Vlasta_Pokrivka_Educator_and_Artist#fullTextFileContent Pristupljeno: 15. 4. 2024

prestala djelovati, a Vlasta Pokrivka je nastavila dalje svoj profesionalni i umjetnički napredak (Kroflin 2014: 176).

Godine 1967. uvode se izmjene i dopune nastavnog plana i programa Škole za odgojitelje za što je sama Pokrivka pokrenula inicijativu, a iste godine se predmet Dramski odgoj uvodi kao obvezan predmet (Pokrivka, 2023: 215 prema Mendeš, 2023: 215).

Nakon dvije godine, 1969. zapošljava se u Školi za odgojitelje koja je 1977. preimenovana u Pedagoško-obrazovni centar „Bogdan Ogrizović” u sklopu kojeg je Vlasta Pokrivka kao samostalna predavačica predavala lutkarstvo sve do 1992.

Izuzev predavačkog rada dodatno je djelovala kao vanjska suradnica na Pedagoškoj akademiji pri Odsjeku za predškolski odgoj. Pokrivka je neumorno dijelila svoje znanje i iskustvo na seminarima i stručnim usavršavanjima za odgojitelje, osnivačica je lutkarskog kazališta za djecu „Kvak” i autorica četiriju priručnika za odrasle i pet slikovnica za djecu (Pokrivka, 2023: 215 prema Mendeš, 2023: 215).

Njezin znanstveni opus čine četiri priručnika: *Dijete i scenska lutka*, *Igre s tikvama*, *U krugu svjetlosti* i *Lutke su nas odabrale*.

Dijete i scenska lutka (1985.)

Dijete i scenska lutka priručnik je za odgojitelje u dječjim vrtićima, sastoji se od pet poglavlja:

- uvod u lutkarstvo
- igre sa scenskim lutkama u dječjim vrtićima
- igre sa scenskim lutkama u nižim razredima osnovne škole
- izbor lutkarskih tekstova
- literatura.

Prvo poglavlje govori općenito o lutkarstvu, njegovu nastanku i razvoju. Posebno se navode tipovi scenskih lutaka i načini animacije svake od njih kao i osnove koje se odnose na tekst lutkarskog igrokaza, scenografiju, glazbu, odnosno sve elemente koji čine jednu lutkarsku predstavu.

Drugo poglavlje govori o praktičnoj primjeni scenske lutke u radu s djecom rane i predškolske dobi. Pokrivka ističe pedagošku vrijednost dječje igre kao neposrednog načina učenja, ali nudi i metodičke upute za rad odgojitelja. Tekst je potkrijepljen fotografijama i navodima dijaloga djece i odgojitelja u situacijama kada djeca koriste lutke igrajući se u skupini.

Kratko se osvrće na mogućnosti korištenja scenskih lutaka u nižim razredima osnovne škole i naposljetku u četvrtom poglavlju navodi kratke pjesmice i igrokaze koji se mogu uprizoriti u dječjem vrtiću. Prije svakog teksta navode se lutke koje se mogu koristiti kao sugestija za rad odgojiteljima.

Ovaj priručnik je vrijedno sredstvo svim odgojiteljima koji u svom radu žele više pozornosti posvetiti dramsko-scenskom radu. U vrijeme objavljivanja bio je jedinstven po svojoj tematici, ali i u današnje vrijeme metodičke preporuke koje je dala Pokrivka još su uvijek relevantne i mladi naraštaji odgojiteljica i odgojitelja u njemu mogu pronaći preporuke za rad u skupini.

Igre s tikvama (1977.)

Priručnik *Igre s tikvama* objavljen je 1977. godine. Autorica Vlasta Pokrivka namijenila ga je odgojiteljima i nastavnicima nižih razreda osnovne škole, ali i svima onima koji se bave odgojem djece. U uvodu navodi kako ovim djelom nastoji motivirati književne i likovne autore na mogućnost kreacije s tikvama. U priručniku se nalaze književni tekstovi koje su glumci u kazalištu „Kvak“ izvodili s lutkama izrađenima od tikvi. Kazalište je u vrijeme objave ovog priručnika djelovalo kao amatersko.

Bogato je ilustriran fotografijama lutaka i djece u igri s njima.

U posljednjem dijelu priručnika Vlasta Pokrivka kratko iznosi dobrobiti korištenja tikava i scenskih lutaka u igri djeteta.

U krugu svjetlosti (1996.)

U krugu svjetlosti priručnik je u kojem su sabrani tekstovi Vlaste Pokrivke, ali i drugih autora koji su pisali osvrte na njezin rad. Rad Vlaste Pokrivke i njezine lutke, osobito lutka Mjesec poslužile su kao inspiracija umjetnicima koji su potaknuti snagom dojma, nakon što su imali priliku vidjeti tu lutku, stvarali svoja djela. Neki od tih tekstova proze i poezije nalaze se u priručniku. Pokrivka u ovom priručniku na veoma poetičan i neobičan način govori o svojim lutkama od tikava. U poglavlju *Lutka od tikve kao scensko biće* govori o tehnologiji izrade lutaka kao i o načinu na koji ih je podijelila u skupine ovisno o njihovom obliku i potrebama scenske izvedbe.

Osobito neobičan dio su citati osoba koji su pisali svoje impresije o lutki Mjesec što ih je Vlasta Pokrivka tijekom godina prikupljala, a koji svjedoče o tome koliko je ova lutka snažno djelovala na publiku izazivajući kod njih uglavnom strahopoštovanje i divljenje.

Priručnik je objavljen 1996. u izdanju Školske knjige uz potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Lutke su nas odabrale - lutkarsko-umjetničke i pedagoške teme i retrospektive (2023.)

Lutke su nas odabrale je knjiga objavljena 2023. Sadrži radove koji su prethodno objavljeni u različitim izdanjima, priručnicima, znanstvenim radovima, stručnim časopisima i dnevnim novinama.

Knjiga se sastoji od pet poglavlja koji se tematski odnose na objavljene stručne priloge Vlaste Pokrivke. U drugom poglavlju detaljno se opisuje susret djece iz vrtića sa pjesnikom Grigorom Vitezom, s kojim je Vlasta Pokrivka usko surađivala u to vrijeme, nakon čega je pjesnik inspiriran posjetom napisao pjesmu *Lopta* koju je posvetio djeci iz vrtića (Pokrivka, 2023 prema Mendeš, 2023: 13). U trećem poglavlju govori o kazalištu „Kvak“ koje je važan dio njezina profesionalnog djelovanja. Četvrto poglavlje se sastoji od razgovora i intervjua koji su nastajali tijekom dugog razdoblja njezina profesionalnog djelovanja i naposljetku u petom poglavlju se nalazi izbor igrokaza i dramatizacija (Pokrivka, 2023 prema Mendeš, 2023: 14).

Priručnik je bogato ilustriran fotografijama lutaka od tikava, ali i od drugih materijala koje su se koristile u izvedbama kazališta „Kvak“, a u posljednjem poglavlju njezine najbliže suradnice s kojima je stvarala lutke i scenske izvedbe, progovaraju o godinama zajedničkog rada i učenja. Ovaj priručnik je osobit po tome što na jednom mjestu daje mnogo informacija i činjenica o djelovanju Vlaste Pokrivke. Brojni razgovori s Vlastom Pokrivkom, koji su uvršteni u tekst, danas više nisu dostupni pa predstavljaju važan izvor svima onima koji žele doznati više o njezinu radu, ali i o načinu kako se nekad njegovalo scensko-dramsku umjetnost u radu s djecom rane i predškolske dobi. Ovaj priručnik svojevrsni je poziv mladim naraštajima na učenje i primjenu dramsko-scenskog rada u skupini.

Osim priručnika, u suradnji s Jadrankom Čunčić-Bandov, objavljuje sljedeće slikovnice: *Jesenske čarolije u lišću lotosa (2017.)*, *Kazalište pod vedrim nebom (2015.)*, *Kuglica Svjetlica, Justina i Frndibum (2017.)*, *Proljetne igre Travuljka i Travčice(2017.)* i *Jutro u seoskom dvorištu (2017.)*.

Slikovnica *Kazalište pod vedrim nebom* (2015.)

*Kazalište pod vedrim nebom*¹¹ je slikovnica koja ima poučnu i zabavnu funkciju za djecu. Govori o načinu na koji iz sjemene izrasta biljka od koje nastaje plod tikve. Osobita je po tome što su kao ilustracije korištene fotografije biljke u prirodi, a tekst koji prati fotografije jednostavan je i djeci razumljiv. Nakon dijela u kojem su prikazane fotografije plodova i opisan proces rasta, slijedi dio u kojem se nalaze fotografije osušenih tikava te konačno fotografije lutaka koje su od njih nastale.

Dijete koje dobije priliku upoznati se s ovom slikovnicom, upoznaće dugotrajnost i složenost procesa od sjemenke do lutke. Za to je potrebno strpljenje i ustrajnost što je pozitivna pouka koju ova slikovnica donosi djeci, a to je osobito važno u današnjem vremenu brzog života.

Slikovnica je objavljena 2015. u sklopu biblioteke „Tikvići“ koja je kasnije objavila i ostale slikovnice iz autorskog niza Vlaste Pokrivke.

Slika 1: Naslovnica i dio slikovnice „Kazalište pod vedrim nebom“

Slikovnica *Jesenske čarolije u lišću lotosa* (2017.)

Slikovnica koja je također objavljena 2017. godine govori o cvijetu lotusa koji cvate s posebnim naglaskom na ono što se u jesen događa s njegovim listovima koji se suše na neobičan način. Kao likovi koji djeci ukazuju na cvijeće i lišće, pojavljuju se lutke kukaca izrađene od tikava. Slikovnica je u prepoznatljivom stilu ilustrirana fotografijama biljke lotusa i lutaka koje su postavljene u prirodnu scenografiju.

11

Preuzeto s:

<https://kvak.hr/#:~:text=Lutkarski%20studio%20Kvak%20Lutkarsko%20kazali%C5%A1te%20za%20djecu%20Bo%C5%BEi%C4%87ne> Pristupljeno: 1. 9. 2024.

Slikovnica ima pedagošku vrijednost, tekstom i fotografijom govori djeci o promjenama u prirodi koje se događaju u mjesecu listopadu, a to otvara prostor za integrirano učenje o prirodoslovlju, jeziku, matematici¹².

Slika 2: Naslovnica i dio teksta slikovnice „Jesenske čarolije u lišću lotusa“

Slikovnica *Jutro u seoskom dvorištu* (2017.)

Slikovnica *Jutro u seoskom dvorištu* objavljena je 2017. godine. Nakon slikovnice *Jesenske čarolije u lišću lotusa*¹³ koja priča o jeseni, slikovnica *Jutro u seoskom dvorištu* govori o proljeću i buđenju novoga života. Djeci je proljetno buđenje predstavljeno motivima domaćih životinja i janjeta koje se tek ojanjilo čemu se sve životinje na imanju raduju. Ova je slikovnica također ilustrirana fotografijama lutaka u prirodnom okruženju. Djeca ovom slikovnicom imaju priliku upoznati domaće životinje koje obično žive na seoskom gospodarstvu. Ima nešto više teksta no prethodne dvije slikovnice koji je jednostavan i djeci lako razumljiv. Osobito su upečatljiva imena likova poput krave Zvrndoljuše, koke Čaprljice, Tikvuljčice Zorice, ovce Oljinke, Tikvljka i Justine. Kako lutke, tako i likovi u slikovnici imaju imena za koja se očekuje da će djeca na njih reagirati smijehom zbog njihove neobičnosti, ali istodobno i jednostavnosti.

¹² Preuzeto s:

<https://kvak.hr/#:~:text=Lutkarski%20studio%20Kvak%20Lutkarsko%20kazali%20A1te%20za%20djecu%20Bo%20BEi%20C4%87ne> Pristupljeno: 1. 9. 2024.

¹³ Preuzeto s:

<https://kvak.hr/#:~:text=Lutkarski%20studio%20Kvak%20Lutkarsko%20kazali%20A1te%20za%20djecu%20Bo%20BEi%20C4%87ne> Pristupljeno: 1. 9. 2024.

Slika 3: Naslovnica i dio teksta slikovnice „Jutro u seoskom dvorištu“

Slikovnica *Proljetne igre Travuljka i Travčice* (2017.)

Slikovnica objavljena također 2017. godine. Tematski ova slikovnica govori o livadi u proljeće kroz koju djecu vode dva lika Travuljak i Travčica. Osim što tekstom na suptilan i nenametljiv način djeci sugerira što se sve na livadi može raditi, slikovnica djecu uči i nazivima samoniklog bilja koje tamo mogu pronaći. Tekst je jednostavan, usložnjavaju ga nazivi biljaka čime se bogati dječji rječnik i otvara mogućnost dodatnog istraživanja biljaka i proširivanja znanja o prirodoslovlju. Ovu slikovnicu možemo svrstati u one koje potiču spoznajni razvoj djece. Putem teksta i ilustracija djeca imaju priliku upoznati život livade, biljaka i životinja što potpomaže učenje i proširivanje znanja slikovnicom ¹⁴.

Slika 4: Naslovnica i dio teksta slikovnice „Proljetne igre Travuljka i Travčice“

¹⁴ Preuzeto s:

<https://kvak.hr/#:~:text=Lutkarski%20studio%20Kvak%20Lutkarsko%20kazali%20C5%A1te%20za%20djecu%20Bo%20BEi%20C4%27ne> Pristupljeno: 1. 9. 2024.

Slikovnica Kuglica Svjetlica, Justina i Frndibum (2015.)

Posljednja u nizu slikovnica u biblioteci *Tikvići lutkarskog studia Kvak* objavljena je 2017. Tematikom govori o važnosti dobrote i prijateljstva, ali ta je poruka u tekstu skrivena i svaki čitatelj poruku o svjetlosti mora pronaći sam za sebe, onako kako on to kao pojedinac doživljava. Autorica djeci sugerira važnost prijateljstva jer osamljenost i otuđenost nas vodi u tamu kao što se to dogodilo liku Frndibumu.

U slikovnici se kao lik pojavljuje i lutka Mjesec koja utjelovljuje svjetlost. Ova se slikovnica tematski razlikuje od ostalih iz ciklusa. Njezina je pedagoška vrijednost u poticanju djece na promišljanje o ljudskim vrijednostima i važnosti dobrote. Po tematici bi je mogli svrstati u slikovnice koje potiču razvoj pozitivnih osobina ličnosti i socijalnih vještina.

*Slika 5: Naslovnica i dio teksta slikovnice
„Kuglica Svjetlica, Justina i Frndibum“*

9. Kazalište „Kvak“

Vlasta Pokrivka i skupina odgojiteljica s kojima je dijelila strast prema lutkarstvu i scenskom izričaju, osnovale su lutkarsko kazalište „Kvak” 1974. godine. Osnivačice i prve članice kazališta uz Vlastu Pokrivku su bile još Ivanka Benković, Jadranka Čunčić, Nevenka Imbert, Zlatica Lončarević, Dragica Slaviček i Vera Stenzel (Pokrivka, 2023: 103). Od samog početka lutke su se izrađivale od prirodnih materijala i svakodnevnih uporabnih predmeta poput kvačica za rublje, četaka, kuhača, jutenih vrećica i sličnih materijala.

Autorica Kroflin¹⁵ (2014: 178) navodi anegdotu o načinu na koji je kazalište dobilo ime. Naime, tada su koristili lutku izrađenu od četke i kvačica za rublje i prilikom pitanja postavljenoga djeci na što ih lutka asocira, jedna je djevojčica izrekla taj naziv i članovi lutkarske družine odlučili su tako nazvati kazalište. Ta je lutka je neko vrijeme nakon bila njihov zaštitni znak. Nešto kasnije počinje raditi s tikvama koje su postale osnovni materijal za izradu. U početku su ih tražili posvuda, ali kasnije je i Vlasta sama uzgajala različite vrste tikava najneobičnijih oblika u kojima je njezino umjetničko oko uvijek pronalazilo lik koji se skriva u njima.

Kazalište ima težište na dvama osnovnima područjima:

- lutkarski programi za predškolsku djecu i
- stručna pomoć odgojiteljima predškolske djece na području lutkarstva.

Budući da su njihove produkcijske mogućnosti značajno drugačije no što je to slučaj u profesionalnim kazalištima, u „Kvaku” su se bavili jednostavnim i tehnički manje zahtjevnim lutkarskim formama. Upravo ta jednostavnost, izvornost i čistoća lutaka i tekstova pridonijela je da ih dječja publika prihvati (Pokrivka, 2023: 104).

Kazališne forme kojima su se bavili kratki su lutkarski igrokazi, dramatizacije ili adaptacije umjetničkih tekstova, lutkarske pantomime i ples (Pokrivka, 2023: 108). Kratki lutkarski igrokazi koje izvode nemaju klasičnu dramsku strukturu. Njihova su ciljana publika djeca predškolske dobi pa predstave traju najdulje do 45 minuta. Nema klasičnog zapleta sa sukobom i likovi su generalno dobronamjerni. Prve izvedbe su se uglavnom temeljile na uprizorenjima poezije za djecu poznatih hrvatskih književnika poput Grigora Viteza, Zvonimira Baloga, Vesne Parun, Stanislava Femenića i drugih, ali kasnije su neke članice počele samostalno stvarati svoje književne predloške¹⁶ (Kroflin, 2014: 178).

Kazalište je aktivno radilo na educiranju odgojitelja na raznim seminarima, a osobit je kuriozitet da je kreiran i paket lutaka istoimenog naziva kao i kazalište. Paket lutaka je proizvodio Zavod za školsku opremu u drugoj polovini sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Iz toga zaključujemo kako je vrijednost njihova rada dobila potvrdu pedagoške struke koja je njihove lutke prepoznala kao vrijedno didaktičko sredstvo za rad u dječjem vrtiću pa su skupine kao dio opreme dobivale i ovaj paket (Pokrivka, 2023: 104).

¹⁵ Kroflin, L. (2014). Pozorište za decu - umetnički fenomen: Subotica. Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/269931264_Vlasta_Pokrivka_Educator_and_Artist#fullTextFileContent Pristupljeno: 15. 4.2024.

¹⁶ Kroflin, L. (2014). Pozorište za decu - umetnički fenomen: Subotica. https://www.researchgate.net/publication/269931264_Vlasta_Pokrivka_Educator_and_Artist#fullTextFileContent Pristupljeno: 15. 4. 2024.

Osim izvođenja predstava, lutkarsko je kazalište „Kvak“ sudjelovalo na brojnim manifestacijama u zemlji i svijetu. Sudjelovali su na Međunarodnom lutkarskom festivalu u Norveškoj, Međunarodnom lutkarskom festivalu u Raveni, Dubrovačkim ljetnim igrama, Festivalu djeteta u Šibeniku, Susretima lutkara u Mariboru, Osijeku i Beogradu (Pokrivka, 2023: 105). Kazalište je bilo jako aktivno i godišnje su igrali od sedamdeset do stotinu predstava na različitim mjestima kao što su dječji vrtići, bolnice, škole, knjižnice i u Lutkarskom studiju u Zagrebu. Postavili su i dvije izložbe scenskih lutaka koje su izrađene od tikava (Pokrivka, 2023: 105).

10. Stvaralaštvo Vlaste Pokrivke

Stvaralački opus Vlaste Pokrivke je značajan. Prethodno je već navedeno kako se razvijao njezin profesionalni put od odgojitelja potom predavačice i konačno lutkarice.

Lutkarstvo je umjetnost i vještina kojom se najviše bavila i u kojem je ostavila neizbrisiv trag. Lutke Vlaste Pokrivke su osobite po materijalu od kojega je najveći dio izrađen i po rafiniranom izričaju te izvedbi kakvu nemamo priliku vidjeti ni kod jednoga drugog umjetnika. Možemo zaključiti kako je Vlasta Pokrivka autentična i jedinstvena ne samo na hrvatskoj lutkarskoj sceni nego i šire, a međunarodne nagrade koje je osvajala govore u prilog toj tvrdnji. Svoje oduševljenje materijalom kao i procesom nastajanja lutke od tikve, opisala je u slikovnici „Kazalište pod vedrim nebom“. U toj slikovnici, djeci razumljivim tekstom, Pokrivka objašnjava proces rasta biljke od sjemenke do ploda te je obogaćuje realnim fotografijama biljke u prirodnom okruženju. U slikovnici su i fotografije osušenih plodova tikve i neke od lutaka koje su od njih nastale. Ova slikovnica djecu poziva na interakciju, ona uči, i djecu i odrasle, strpljenju i ustrajnosti koji su potrebni kako bi iz krhkog sjemena nastala lutka. Djeca spoznaju proces i kreativni naboj koji stoje u pozadini onoga što oni vide na pozornici ili čime imaju priliku manipulirati. Ako pedagoški sagledamo ovakav pristup u današnje vrijeme brzog života, onda je jasno s koliko pažnje i promišljanja je autorica pristupala nastanku svake od svojih lutaka. Sama Vlasta Pokrivka (1996: 20) navodi koliko je važno da dijete doživi proces rasta tikve i naziva to kreativnim odgajanjem jer tijekom tog puta dijete ima priliku opipati, opisati, izmjeriti, imenovati što ga potiče na kreaciju, na stvaranje. Autorica Pokrivka navodi važnost suživota čovjeka s prirodom i korištenje njezinih resursa i darova s krajnjom pažnjom i poštivanjem. Njezine su lutke nastajale kao rezultat pažljiva promišljanja i promatranja, traženja skrivenog u plodu ili kako ona to kaže: „Tikva sugerira što bi ona u svijetu lutaka mogla biti“ (Pokrivka, 1996: 23).

Njezine su lutke jednostavne i dodatno upotpunjene prirodnim materijalima poput kukuruzovine, slame, osušenih sjemenki, jute, tkanine, konopca. Sama autorica je govorila o svojim lutkama koje su jednostavne, njihova scena se također ističe ljepotom prirodnih materijala, a djela koja su izvodili su najčešće lutkarski kolaži. Te male scenske forme su se sastojale od pantomime, plesa, pjesme, dijaloga i monologa na taj način dajući djeci poticaj na uočavanje važnih životnih vrijednosti kao što su ljubav, prijateljstvo, poštenje (Pokrivka, 2023: 136).

Posebnu važnost pridaje tehnologiji izrade koja ovisi o tikvi jer plod diktira proces izrade te u obzir treba uzeti mnogo preduvjeta koje treba zadovoljiti kako bi se lutka mogla uvjerljivo animirati. Od tikava su nastale lutke na štapovima, jednostavne javajke, goleme lutke, ginjoli, lutke na prstima. Vlasta Pokrivka je lutke koje je izradila podijelila u nekoliko skupina.

Prvu skupinu čine lutke koje su svojim oblikom i veličinom sugerirale lik koji će od njih nastati. Autorica Pokrivka tako navodi da se te lutke na pozornici nose u rukama koje moraju biti pokrivene rukavicama koje su uglavnom žute ili zelene boje kako bi se što bolje uklopile uz lutku (Pokrivka, 1996: 28).

Drugu skupinu čine lutke na kojima su rađene minimalne likovne intervencije. Te su lutke predstavljale groteskne likove kao što su lutka Tikvić, djed Tikvomir, Tikvuljci patuljci-korjenčuljci (Pokrivka, 1996: 30).

U treću skupinu lutaka pripadaju one lutke koje predstavljaju likove ljudi, životinja i predmeta.

Ove su naizgled jednostavne lutke, dramaturški su slojevite. Njihovo oživotvorenje se događa u animaciji koja je izražajna u pokretu, duhovita u govoru i praćena prikladnom glazbenom i svjetlosnom kulisom (Pokrivka, 1996: 33). Lutkarske igre u kojima su se pojavljivale su bila uglavnom jednostavna uprizorenja kratkih priča, slikovnica, bajki i pjesama. Sama autorica navodi da čak i najmanje igre imaju svoju mikrodramaturgiju koja zapravo predstavlja minimizirano kazalište (Pokrivka, 1996: 34).

Suradnja Vlaste Pokrivke s književnicima za djecu iznjedrila je mnoge kratke igrokaze koji su prikladni za rad s djecom rane i predškolske dobi. Kratke lutkarske igre se mogu uprizoriti koristeći različite vrste lutaka, a mogu se izvesti u kazalištu sjena i crnom kazalištu. Izradila je lutke kojima je dramaturgirana poezija Grigora Viteza, Vesne Parun, Stanislava Femenića. Dugogodišnja je i suradnja s Jadrankom Čunčić Bandov i Nadom Zidar Bogadi.

Slika 6: Lutka Tikvan i Kralj¹⁷

10.1. Lutka Mjesec

Lutka Mjesec je nastala 1977. godine. Izrađena je od tikve koja je obojena zlatnom bojom, odjevena u svilenu haljinu i tip je javajke. Pokrivka ističe kako je ta izvedbom jednostavna lutka doživljajno ostavila osobit dojam na sve one koji su se s njom susreli. Dojmovi publike su bili snažno emotivno nabijeni, tek su rijetki reagirali nelagodnom i strahom. Susrete lutke s publikom organizirali su u osnovnim školama, Školi za odgojitelje, dječjim vrtićima i u Pedagoško obrazovnom centru (Pokrivka, 1996: 36).

Prema riječima autorice ova lutka predočava bit lutkarske umjetnosti. Lutku je prezentirala samo uz podršku glazbene kulise u vidu lutkarske igre od svega minutu kad ona izranja iz dubine popraćena Mjesečevom sonatom te potom zaranja u dubinu. Nakon ovakvog uvoda, publika bi dobila uputu zapisati svoje impresije na papir koje je kasnije Vlasta Pokrivka prikupljala te tako objedinila otprilike deset tisuća zapisa.

Lutka je bila toliko impresivna da je njezina pojava inspirirala nekolicinu književnika na stvaranje književnih djela. Nada Zidar Bogadi je tako napisala zbirku pjesama za djecu *Mjesečev sin* i zbirku haiku poezije *Nikad bliže Mjeseču*, a Tin Kolumbić je objavio dvije

¹⁷ Preuzeto s:

<https://kvak.hr/#:~:text=Lutkarski%20studio%20Kvak%20%20Lutkarsko%20kazali%C5%A1te%20za%20djecu%20%20Bo%C5%BEi%C4%87ne> Pristupljeno: 1. 9. 2024.

priče *Pohodio me Mjesec* i *Bajka u kući* koje su objavljene u časopisu *Radost* (Pokrivka, 1996: 39).

*Slika 7: Lutka Mjesec*¹⁸

¹⁸ Preuzeto s:
<https://kvak.hr/#:~:text=Lutkarski%20studio%20Kvak%20Lutkarsko%20kazali%C5%A1te%20za%20djecu%20Bo%C5%BEj%C4%87ne> Pristupljeno: 1. 9.2024.

11. Zaključak

Vlasta Pokrivka svestrana je umjetnica. U svom je radu ujedinila umjetnost, dramski odgoj i lutkarstvo te dokazala koliko je lutka snažan medij i poticaj za dijete. Njezina je vještina izrade lutaka od tikava izuzetna, a umjetnica je po svom izričaju autentična i jedinstvena jer nitko se prije nije bavio izradom scenskih lutaka od ovog materijala. Njezinu vještinu prepoznali su podjednako publika i pedagoški stručnjaci.

Izuzev umještosti i vještine u izradi lutaka, značajan je dio njezina djelovanja činilo i obrazovanje odgojitelja upravo na području dramskog odgoja i korištenja lutaka u dječjem vrtiću. Kao pedagoška stručnjakinja prepoznala je moć lutke. U svom priručniku *Dijete i scenska lutka* metodički je obradila uporabu lutke u radu s djecom osvrnuvši se na povijest lutkarstva, tehnologiju izrade te konačno na dobrobiti koje lutka donosi u području socio-emocionalnog razvoja za dijete. Ovakav metodički priručnik nije napravio nitko prije nje, ali ni u godinama nakon. Tijekom svoga pedagoškog djelovanja obrazovala je generacije mladih odgojiteljica i odgojitelja pokazavši tako da je autoritet u svom području.

Kazalište „Kvak”, čija je osnivačica, iznjedrilo je brojna lutkarska uprizorenja i plodne suradnje s poznatim piscima za djecu. Njihove predstave su gostovale u brojnim vrtićima i školama u zemlji i inozemstvu. Manje je poznata slučajna izvedba lutkarske predstave roditeljima poginulih i nestalih hrvatskih branitelja u Osijeku. Nakon te izvedbe roditelji, čija je tuga prilikom ulaska u dvoranu bila nemjerljiva, zahvalili su ansamblu kazališta i Vlasti Pokrivki na njezinu radu koji im je u tom trenutku priuštio odmak od svakodnevnice. Svojom tematikom njezine predstave čovjeku donose bezbrižnost. Lako se poistovjetiti s njihovim likovima, jednostavni su i dopadljivi izgledom, nepretenciozni u svakom pogledu i upravo zato lako pronalaze mjesto među djecom i odraslima.

Vlasta Pokrivka ostvarila je značajan doprinos scenskoj umjetnosti za djecu. Struka joj je odala brojna priznanja u zemlji i svijetu. Danas, godinama nakon što je prestala aktivno djelovati, Vlasta Pokrivka je inspiracija i poticaj odgojiteljima u radu s djecom i općenito u promicanju dramskog izričaja djece rane i predškolske dobi.

12. Literatura

1. Crnković, M. (1971). *Dječja književnost, III. izdanje*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Crnković, M.; Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti - od početaka do 1955. Godine*, Zagreb: Znanje.
3. Glibo, R. (2000). *Lutkarstvo i scenska kultura*. Zagreb: Ekološki glasnik.
4. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/slikovnica> Pristupljeno: 15. 5. 2024.
5. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/groteska> Pristupljeno 24. 5. 2024.
7. Ivon, H. (2005). *Lutka u razvoju djeteta*. Dijete, vrtić, obitelj, 11 (40), 6-11. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/178143> Pristupljeno 29. 5. 2024.
8. Ivon, H. (2013). *Lutka i lutkarska igra u kurikulu predškolskog odgoja*. Školski vjesnik 62 (1), 43 – 54. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/99757> Pristupljeno 28. 5. 2024.
9. Kroflin, L. (2014.). *Pozorište za decu - umetnički fenomen: Subotica*. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/269931264_Vlasta_Pokrivka_Educator_and_Artist#fullTextFileContent Pristupljeno 15. 4. 2024.
10. Skok, J. (1958). *Od riječi do igre*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Solar, M. (2014.). *Književnost, vrlo kratak uvod u njezinu povijest i kritiku*. Zagreb: Politička kultura, nakladno istraživački zavod.
12. Pokrivka, V. (2023). *Lutke su nas odabrale*. Zagreb: Novi redak.
13. Pokrivka, V. (1985). *Dijete i scenska lutka*. Zagreb: Grafički zavod hrvatske.
14. Pokrivka, V. (1996). *U krugu svijetlosti*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Pokrivka, V. (2015). *Kazalište pod vedrim nebom*. Zagreb: Zinam
16. Pokrivka, V. (2017). *Jesenske čarolije u lišću lotosa*. Zagreb: Zinam
17. Pokrivka, V. (2017). *Jutro u seoskom dvorištu*. Zagreb: Zinam.
18. Pokrivka, V. (2017). *Proljetne igre Travuljka i Travčice*. Zagreb: Zinam.
19. Pokrivka, V. (2017). *Kuglica Svjetlica, Justina i Frndibum*. Zagreb: Zinam.
20. Pokrivka, V. (1977). *Igre s tikvama*. Zagreb: Azur
21. Šimunov, M. (2008). *Lutkarski igrokazi nepresušani su izvor dječjeg stvaralaštva*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/32753> Pristupljeno: 15. 5. 2024.
22. Vidović Schreiber, T. T. (2016). *Drama kao književni rod*. Split: Filozofski fakultet u Splitu.

23. Vidović Schreiber T. T. (2015.). *Tradicijska kazivanja i scenski izraz djece predškolske dobi*. Školski vjesnik , 504. – 517. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/151384> Pristupljeno: 15. 5. 2024.
24. Vigato, T. (2011.). *Metodički pristupi scenskoj kulturi*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
25. Vigato, T. (2019.). *Maja Verdonik: Puppet Theatre Genves on the stage of the Rijeka City Puppet Theatre and the Contemporary Croatian Puppetry (2011. – 2019.)*. Odgojno obrazovne teme, 2 (3-4), 231. -233. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/232099>
26. Županić Benić, M. (2019.). *Lutkarstvo i dijete*. Zagreb: Leykaminternational
27. Županić Benić, M. (2009.). *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb: Leykaminternational
28. Žužul, I. (2005.). *Razvoj drame od početka do danas kroz metodički osvrt*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/25157> Pristupljeno: 17. 5. 2024.
29. www.kvak.hr

13. Sažetak

Vlasta Pokrivka pedagoška je djelatnica i umjetnica, lutkarica i spisateljica. Zbog njezine svestranosti i autentičnosti u izričaju pripada joj posebno mjesto, u umjetnosti, i u pedagogiji djece rane i predškolske dobi te je u oba područja ostvarila značajna postignuća.

Cilj je ovog rada deskriptivnom metodom ukazati na veličinu Vlaste Pokrivke i potaknuti odgojitelje na istraživanje njezine ostavštine na polju lutkarstva i dramske umjetnosti. Njezini priručnici i danas su metodički relevantni za primjenu u radu, a slikovnice koje je napisala, djeci su vrijedan kreativni sadržaj i potiču razvoj kompetencija djeteta u skladu s *Nacionalnim kurikulumom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014.)* mVlasta Pokrivka je prepoznala dijete kao subjekt vlastita učenja, poticala je djecu na akciju, istraživanje i neposredno učenje napravivši tako odmak od frontalnog načina rada koji se u to vrijeme zagovarao. Sagledavši te činjenice, važno je istaknuti njezin doprinos i vizionarstvo u razvoju i promociji dramsko-scenskog pristupa u radu s najmlađom djecom.

Ključne riječi: knjiženost, igrokaz, lutka, dramska umjetnost, dijete, Vlasta Pokrivka.

Abstract

Vlasta Pokrivka is a pedagogue and artist, puppeteer and writer. Due to her versatility and authenticity in expression, she has a special place in art, and in the pedagogy of early and preschool children, and she has achieved significant achievements in both areas.

The aim of this paper is to point out the greatness of Vlasta Pokrivka using a descriptive method and to encourage educators to explore her legacy in the field of puppetry and dramatic art. Her manuals are still methodologically relevant for application in work, and the picture books she wrote are valuable creative content for children and encourage the development of children's competencies in accordance with the National Curriculum for Early and Preschool Education (2014). mVlasta Pokrivka recognized the child as the subject of her own learning, encouraged children to action, research and direct learning, thus moving away from the frontal way of working that was advocated at the time. Considering these facts, it is important to highlight her contribution and visionary work in the development of the and the promotion of a drama-stage approach in working with the youngest children.

Keywords: literature, play, puppet, dramatic art, child, Vlasta Pokrivka.

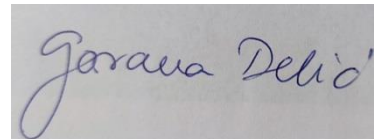
SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Gorana Delić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga/diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga/diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, rujan, 2024. godine

Potpis

A rectangular box containing a handwritten signature in blue ink that reads "Gorana Delić".

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE
ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA
U SPLITU**

Student/Studentica: Gorana Delić

Naslov rada: Doprinos Vlaste Pokrivke u području dramske umjetnosti za djecu

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Vrsta rada: Diplomski rad

Mentor/Mentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): doc. dr. sc. Tea Tereza Vidović Schreiber

Sumentor/Sumentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime):

Članovi Povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): izv. prof. dr. sc. Helena Dragić, Sanja Balić, nasl. asist.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga/diplomskoga rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) u otvorenom pristupu

b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a

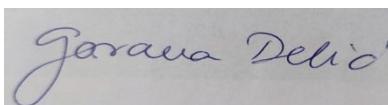
c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: Split, 24. 9. 2024.

Potpis studenta/studentice:

Silvana Bampa-Listeš
Hercegovačka 34
21000 Split
Split, 12. rujna 2024.

POTVRDNICA

Potvrđujem da sam lektorirala rad Gorana Delić *Doprinos Vlaste Pokrivke u području dramske umjetnosti za djecu* (mentorica: doc. dr. sc. Tea - Tereza Vidović Schreiber) prema pravilima standardnoga hrvatskog jezika.

Početak lekture: 5. rujna 2024.

Završetak lekture: 12. rujna 2024.

Silvana Bampa-Listeš

